

KVINNOHYGIEN

POPULÄRT FRAMSTÄLLD

AF

DOKTOR KAROLINA WIDERSTRÖM

II

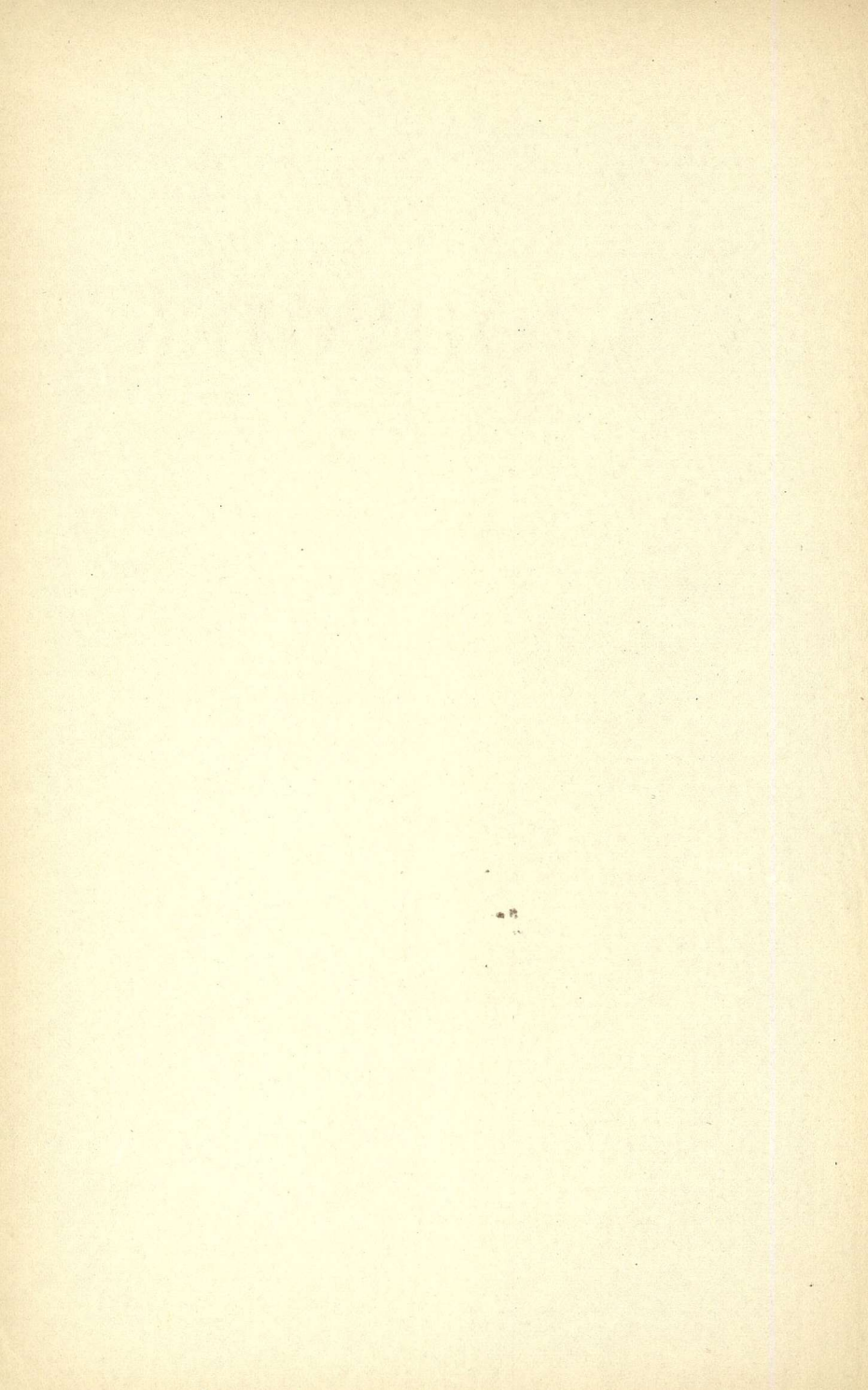
OM DE VENERISKA SJUKDOMARNA OCH
DERAS BEKÄMPANDE

1705

STOCKHOLM

P. A. NORSTEDT & SÖNERS FÖRLAG

Pris 60 öre.

KVINNOHYGIEN

POPULÄRT FRAMSTÄLLD

AF

DOKTOR KAROLINA WIDERSTRÖM

II

OM DE VENERISKA SJUKDOMARNA OCH DERAS
BEKÄMPANDE

PA&C

STOCKHOLM

P. A. NORSTEDT & SÖNERS FÖRLAG

STOCKHOLM

KUNGL. BOKTRYCKERIET. P. A. NORSTEDT & SÖNER

1905

Förord.

Den hälsovård, som afser att bevara fortplantningsorganen uti ett tillstånd af sundhet och duglighet för deras uppgift, har att kämpa med åtskilliga svårigheter. En af de mest betydande bland dessa är den utbredda förekomsten af smittosamma könssjukdomar. Detta gör det till en nödvändighet att till afhandlandet af nämnda hälsovård anknyta en framställning af de nämnda sjukdomarna och af de utvägar och möjligheter, som kunna finnas eller beredas att befria oss ifrån dem. Det stod ock för förf. länge som ett önskemål att låta de föreläsningar, som bilda del I af »Kvinnohygien», efterföljas af andra med nyssnämnda uppgift. Vintern 1901—1902 förverkligades tanken, i det att den föreläsning, som ligger till grund för nu föreliggande del II af »Kvinnohygien», första gången hölls i Stockholm. Sedan dess har helt naturligt, då den återupprepats på olika håll, under årens lopp en del tillägg och bearbetningar kommit att göras; föreläsningen har vuxit ut till tvenne, och dessa ha tagit den form, under hvilken de här föreligga. Då jag nu (tiden har ej tillåtit mig att göra det förr) efterkommer från flera håll uttalade önsknningar och sent omsider verkligen till trycket befordrar dessa båda föreläsningar, så sker det icke därför, att vår litteratur på detta område numera lider af någon brist. Det som gör, att jag djärfves med denna bok öka det redan förefintliga antalet af populära skrifter i ämnet, är öfvertygelsen

om att samfällt arbete är väl behöfligt, ej minst därför att olika röster vinna genklang i olika sinnen; kanske kunna de så tillsammans tränga in till alla.

Stockholm i november 1905.

Karolina Widerström.

Lifvet är en strid. Så lyder en gammal sats, som alltjämt är lika sann. Ty många och mäktiga äro fienderna till människans lif, och den är dömd till undergång, som låter vapnen ligga. Till våra hufvudfiender höra sjukdomar af allahanda slag. Vi räkna ju därför också de människors uppgift inom samhället såsom synnerligen maktpåliggande, hvilka ägna sig åt att bekämpa sjukdomar. Men »här-förarn vinner icke slaget ensam, de djupa leden vinna det med honom» — läkaren förmår icke ensam besegra sjukdomarna, allmänheten måste själf taga verksam del uti striden. Särskildt är detta nödvändigt med afseende på de smittosamma sjukdomarna. Delvis äro dessa väl studerade och klarlagda, delvis studeras med stor kraft och ifver såväl sjukdomarna själfva som de omständigheter, som gynna deras framfart. Sedan gäller det för läkaren och för allmänheten att tillämpa det vetande och den erfarenhet man vunnit.

Det är särskildt trenne sjukdomar eller sjukdomsgrupper som hålla på att utarma samhället: tuberkulosen, alkoholismen och de veneriska sjukdomarna. Mot tuberkulosen kämpar man för närvarande med stor ifver, och nya omfattande rustningar planläggas. Äfven mot den sjukdom, som exemplets inflytande gör till ett slags andlig farsot, mot alkoholismen, draga allt större skaror i härnad. De veneriska sjukdomarna vänta ännu, i stort sedt, på sitt rationella bekämpande; men en början därtill varsnas dock här och hvar just i våra dagar.

Veneriska sjukdomar eller smittosamma könssjukdomar äro, såsom namnet antyder, sådana sjukdomar, hvilka spridas genom könsumgänge. De kunna emellertid spridas och spridas icke så sällan äfven på annat sätt, såsom vi skola se. —

Vidare bör det betonas, att ingen af dessa sjukdomar kan uppkomma af sig själf utan att de alltid härröra af smitta, som omedelbart eller medelbart föres från person till person. Huru de från första början uppkommit veta vi ej — deras historia kan följas långt tillbaka i tiden —, men säkert är, att alla de fall man haft tillfälle att följa och studera visat sig hafva uppkommit genom smitta; smittokällan och smittosättet kunna nu mången gång vara mycket svåra att utröna. — Man hör ibland den förmodan framkastas, att den eller den personens lättsinniga lefverne varit orsaken till att han eller hon lider af någon af dessa sjukdomar. Detta är sant blott såtillvida, att en person med lösa förbindelser oftare är utsatt för tillfälle till smitta. Men själfva nedsmittandet sker icke småningom och icke värre undan för undan, utan det sker på en enda gång, genom en enda beröring; ett enda felsteg kan vara nog, om olyckan då är framme; och, som nyss nämndes, äfven s. k. oskyldiga smittosätt finnas.

De veneriska sjukdomarna äro trenne: den mjuka chankern, gonorrhé och syfilis.

Den **mjuka chankern** är för det mesta åtminstone en ganska mild och ofarlig sjukdom. Den beror, efter hvad man numera med säkerhet tror sig veta, på en liten bacill, hvilken tycks stå pestbacillen nära. Sjukdomen yttrar sig med sår af säregen karaktär och uppkommer därigenom, att afvändningen — med inneslutna baciller — från ett dylikt sår kommer in genom någon spricka (ofta helt liten och för blotta ögat knappt märkbar) å hud eller slemhinna. Genom oskadad hud eller slemhinna kan giftet ej inkomma. 2—4 dagar efter nedsmittandet uppträder det eller de karakteristiska såren, hvilka ha sitt säte å de yttre könsdelarna. Undantagsvis kan ett dylikt sår uppkomma på en annan kroppsdel, t. ex. å ett finger, om på detsamma funnits en spricka i huden och det vidrört ett dylikt sår. Chankersåren pläga dels sprida sig dels smitta anliggande hud eller slemhinneyta, vidare kan giftet gå in i lymfkärlen, och genom dessa föres det till närliggande lymfkörtlar, således i vanliga fall till ljumskkörtlarna, hvilka svullna och kunna bulna.

(Ljumskkörtlarna äro för öfrigt körtlar, hvilka ganska ofta svullna af olika anledningar t. ex. af vanskött skoskaf, sår på fot eller ben, icke veneriska sår på de yttre könsdelarna; sår af oskyldig beskaffenhet äro på detta ställe icke ovanliga.) Under gynnsamma förhållanden och lämplig skötsel stannar det emellertid härvid; efter några få veckor läkas såren, lymfkörtlarnas svullnad går tillbaka eller bulnaden tömmer sig och läkes. Men under ogynnsamma förhållanden, hvaribland särskildt må nämnas brist på renlighet, kunna chankersåren sträcka sig vida omkring och stå kvar lång tid, och då de slutligen läkas, efterlämna de stora, vanställande ärr. Vare sig nu sjukdomen har en mildare eller svårare karaktär, så är emellertid personen, som lidit af densamma, fullständigt kvitt den, i det att såren läkts, och det uppstår intet men för framtiden af sjukdomen. Denna sträcker sig dessutom ej till inre organ, utan den är uteslutande en lokal sjukdom i huden och därtill närmast gränsande, ytlig slemhinna.

Äfven gonorrhéen eller **dröppeln** är begränsad till könsorganen, förnämligast åtminstone. Det händer nämligen i åtskilliga fall, att den äfven sprider sig i kroppen, hvarom mera nedan. Dess betydelse såsom lokal sjukdom är emellertid ojämförligt mycket större än den mjuka chankerns, enär den dels gärna också angriper de inre, funktionsviktiga organen, dels kvardröjer där i lång tid, ofta åstadkommande förändringar, hvilka aldrig kunna häfvas.

Gonorrhéen har formen af en elakartad katarr. Med katarr menas en sjukdom hos en slemhinna, som yttrar sig på så sätt, att slemhinnan å det sjuka stället företer starkare rodnad än normalt, svullnar samt afsöndrar större mängd slem än vanligt. Med detta slem blandar sig under katarrens fortgång en gul, varliknande afsöndring. Det alldagligaste exemplet på en katarr ha vi uti snufva, som är katarr i näsans slemhinna. Gonorrhéen utmärker sig därigenom, att i utpräglade fall den angripna slemhinnan är mycket skarpt rodnad, att den lätt blöder, att afsöndringen genast ifrån början är varliknande och vanligen mycket riklig samt att stor ömhet för beröring och en brännande, kliande smärta

uppträder. Uti den varliknande afsöndringen upptäckas med mikroskopet de mikroorganismer, som äro sjukdomens orsak, *gonokockerna*. Det är denna gonokockhaltiga afsöndring, som öfverför smittan, direkt eller indirekt, och slemhinnan angripes genast och omedelbart af sjukdomen, äfven om den förut är fullkomligt oskadad och frisk. Hos kvinnan angripas i en del fall först de delar, som befinna sig kring slidans nedre mynning, det vill säga dels ett par å ömse sidor mynnande körtelgångar, dels och vanligare urinröret; symtomen från detta äro ofta plågsamma och oroande: täta och smärtsamma urineringar, retning och hetta samt afsöndring af blodblandadt var. Stundom tränga gonokockerna in i blåsan och åstadkomma katarr äfven här. (Blåskatarrer kunna för öfrigt härröra af olika orsaker.) I de nämnda körtelgångarna plåga gonokockerna vara svåra att utrota. Från de ytligare delarna kan sjukdomen gå djupare in. Men uti andra fall införes smittan först och direkt uti lifmoderhalsen. Den varblandade afsöndring, som uppstår här, är ibland riklig och ger sig då tydligt till känna; i andra fall åter är den ganska obetydlig och blir då också ofta förbisedd. I det ena fallet som i det andra har sjukdomen stor benägenhet att tränga ännu djupare in, uti lifmoderkroppens hålrum och i äggledaren, endera eller båda sidornas; genom äggledarens fria mynning kommer den öfver på den del af bukhinnan, som bekläder underlifsorganen samt åstadkommer i denna en mer eller mindre häftig inflammation (inflammationer i denna trakt kunna härröra af flera olika sjukdomsalstrare förutom denna) med feber och smärtor. I lyckliga fall går denna inflammation fullständigt tillbaka. Men tyvärr är det rätt ofta fallet, att den i stället blott förändrar karaktär, blir mildare till sina yttringar men stannar kvar år efter år, stundom hela lifvet, ibland uppflammande med mera häftiga symtom och alltjämt nedsättande krafter och arbetsförmåga. En verkan af sjukdomens framfart här är, att äggledarens mynning (åt bukhålan) sammanlödes; sker detta å båda sidor, kan gifvetvis intet ägg komma igenom, hvarför ofruktsamhet, och det för all framtid, blir följden.

Hos mannen angriper gonorréen först urinröret, kan därifrån gå in i blåsan eller ock in i sädesledarna samt vidare in i stenarna. Här kunna sådana förändringar åstadkommas af den inflammation gonokockerna framkallat, att spermacellularnas passage omöjliggöres; sker detta å båda sidor, blir ock här ofruktbarhet följden. Som gonorré är en rätt vanlig sjukdom hos män, blir den ock för dem en relativt vanlig orsak till att deras äktenskap bli barnlösa. På tal om ofruktbarhet vill jag emellertid ej underlåta att nämna, att den kan bero på olika orsaker samt att den understundom kan förefinnas, utan att någon sjukdomsorsak alls kan upptäckas hos någöndera af makarne.

Gonorréen öfverföres vanligast direkt, genom könsungänge, och äfven den allra mildaste form af sjukdomen är smittosam. Detta är att särskildt lägga märke till. Den sjuka kan känna sig subjektivt frisk; afsöndringen från den angripna slemhinnan kan sedan åtskillig tid ha upphört att se elakartad ut; den kan ha utseende af vanligt slem. Och dock kan det ännu finnas kvar gonokocker däri, som öfverförda till en frisk person framkalla sjukdomen, och dess karaktär kan bli fullt ut lika häftig och svår, som om den smittande personen haft sjukdomen i dess mera karakteristiska skede. Ingen, som lidit af sjukdomen i fråga, bör därför anse sig frisk eller för andra människor ofarlig, förrän genom därpå riktad och helst upprepad läkarundersökning verkliga förhållandet blifvit grundligt utrönt.

Sjukdomen kan emellertid äfven öfverföras indirekt, och detta sker icke så alldeles sällan. Det är nämligen den gonokockförande afsöndringen från den angripna slemhinnan, som är smittoföraren, och denna afsöndring är på sjukdomens höjdpunkt oerhördt riklig. De klädesplagg, dukar, vadd, förbandgas o. d., på hvilka denna afsöndring stannat, utgöra därför den närmaste faran, så länge nämligen som de äro fuktiga; har afsöndringen fått ordentligt torka in och varit torr några timmar, ha ock gonokockerna dött och smitta ej längre. På kanten af ett nattkärl eller en klosett kan smittämnet lätt komma. Vidare häftar det vid den svamp, tvättlapp e. d., som af den sjuka användas att tvätta de sjuka

delarna med, och med en dylik kan smittan föras från den ena personen till den andra i en familj; barn få icke sällan sjukdomen på detta sätt (det händer emellertid ohyggligt nog ock, att vuxna människor direkt öfverföra sjukdomen på barn). Ett annat föremål, som lätt nog kan öfverföra smittan, är pipen till en sköljkanna. Beträffande denna apparat, så är det i förbigående sagdt bedröfligt att iakttaga, hurusom en stor del människor handskas, lindrigast sagdt, tanklöst med densamma; efter användningen, stundom efter, och stundom utan en nödtorftig genomspolning, nedstoppas pipen i kannan, och det hela ställes så i förvar i en mörk kommod e. d., ett förfaringssätt, hvarigenom i det slem m. m., som fastnar å pipens väggar, odlas massor af mer eller mindre skadliga mikroorganismer, af hvilka sedan en hel del vid nästa sköljning föres och spolats in i slidan; icke så sällan händer det ock, att en person använder en annans sköljkanna utan att dessförinnan ha grundligt rengjort den. Hvad för öfrigt beträffar slidsköljningar, så borde de icke företagas annat än på direkt ordination af läkare; hvad deras användning vid gonorrhé beträffar, så måste de göras med stor aktsamhet och omsorg, om de skola gagna och ej skada; för den sjuka själf är det nog rätt svårt till en början, kanske omöjligt, att utföra dem riktigt. Beträffande rentvagningen af de sjuka delarna och deras omgifning, så är den alldeles nödvändig och måste ske tillräckligt ofta, men den sjuka måste se till, att ej de föremål hon därvid använder (svamp måste alldeles utdömas), vadd, handdukar, tvättkärl m. m. eller hennes egna fingrar, öfverföra smittoämnet mer eller mindre direkt till något håll, där det kan skada, vare sig å henne själf (hennes ögon, se nedan) eller å någon annan människa. En omtänksam, aktsam och ordentlig människa, som bor rymligt, bör ha ganska lätt att reda sig med detta; men en slarfvig och tanklös utgör en stor fara för andra, synnerligast om trångboddhet är rådande i hemmet. Under dylika förhållanden är för de samboendes skull absolut nödvändigt, att den sjuka förflyttas till sjukhus.

Sakkunnig behandling, det vill säga läkarbehandling, kan för sjukdomen i fråga uträtta ganska mycket, och mera

ju tidigare den kan komma den sjuka till del. Sällan kan den väl komma att börja så tidigt, att den liksom klipper af sjukdomen, men alltid förmår den göra dess förlopp mildare och kortvarigare. För en del af dessa sjuka kan nog den behöfliga vården samt den nödiga hvilan (ofta är sängläge af nöden) beredas i hemmet, men för de flesta blir sjukhusvistelse behöflig eller åtminstone önskelig; för ganska många är den icke blott för deras omgifnings utan ock för deras egen skull absolut nödvändig.

Det finns en annan af kroppens slemhinnor, på hvilken gonokockerna trifvas, nämligen bindehinnan eller den slemhinna, som bekläder ögonlockens baksida och ögonklotets framsida. Ögongonorréen är en ytterst farlig sjukdom, hvilken icke sällan slutar med blindhet. Smittan föres till ögat genom fingrar, en svamp, en handduk e. d. föremål, därå smittoämne häftat. Ett litet barns ögon kan vid födelsen nedsmittas af modern; de komma ju vid förlossningen i omedelbar beröring med såväl lifmoderhalsens slemhinna som ock slidingången med där befintliga körtelmynningar, å hvilka ställen som nämnt gonorréen har benägenhet att envist innästa sig. Fordom var också gonorréen orsaken till svåra ögonsjukdomar hos många barn och till många fall af blindhet i späd ålder. Numera är man lyckligtvis så godt som herre öfver ögongonorréen hos späda barn, tack vare en behandling som man låter så godt som hvarje nyfödt barns ögon undergå; läkekonsten har här vunnit en af sina vackraste segrar.

Såsom nyss antyddes, händer det understundom, att gonokockerna sprida sig i kroppen; från den slemhinna, där de fått fast fot, inkomma de i blodströmmen och föras med denna vida ikring; de kunna sedan kvarstanna och åstadkomma mer eller mindre svåra förändringar i åtskilliga organ, t. ex. i hjärtat, ledgångarna m. fl.

Det är först på senare tiden man kommit underfund med hvilken svår och farlig sjukdom gonorréen i själfva verket är. För icke så synnerligen länge sedan såg man uti densamma blott en tämligen oskyldig katarr, hvarför man ej heller nå-

got kraftigare ingrep, vare sig till dess botande eller till hindrande af dess spridning.

Den tredje af de veneriska sjukdomarna, *syflis*, är en typisk konstitutionell sjukdom, d. v. s. en sjukdom som sprider sig till hela kroppen och undergräfvat dess konstitution. Den kan ock kallas en kronisk infektionssjukdom, d. v. s. en smittosam sjukdom af lång varaktighet och envis beskaffenhet; jämförlig sålunda med en mera känd kronisk infektionssjukdom, tuberkulosen.

Förloppet af *syflis* är följande. Genom intim beröring af något slag, vanligast könsumgänge med en person, som lider af denna sjukdom i dess smittosamma stadium, eller mera undantagsvis genom beröring med afsöndringen från en smittohärd hos en dylik person, inkommer smittoämnet i någon liten antingen förut befintlig eller vid samma tillfälle uppkommen spricka å hud eller slemhinna. Med all säkerhet utgöres äfven här giftet af en mikroorganism, ehuru man ännu ej med full visshet känner densamma. Sprickan läkes vanligen fort nog; men under den hela ytan sitter giftet i fred och ro, utvecklar och förökar sig, och efter hand intränger det rundt ikring inträdesstället i hudens djupare delar. De förändringar det här åstadkommer ge sig — omkring 3 veckor efter smittoämnets ditkomst — för blotta ögat till känna såsom en å stället uppkommen liten förhårdnad i huden, af ljusröd färg. Befinner sig denna förhårdnad å en slemhinna, plägar den snart nog bli sårig. Än så länge är sjukdomen blott *lokal* (sjukdomens *1:a stadium*). Men från ursprungshärden börjar nu giftet sprida sig vidare. Det inkommer först i de närmast ursprungshärden befintliga lymfbanorna, åstadkommer vid sin passage genom närmast belägna lymfkörtlar ansvällning af dessa, hvilken ansvällning ej plägar vara beledsagad af några smärtor; vidare föres giftet med lymfströmmen in i blodkärlen och in i hjärtat för att af dess kraft, blandadt uti blodet, pumpas ikring i hela kroppen.

Sjukdomens spridning ger sig till känna med en del s. k. *allmänsymtom*, som vittna om att hela kroppen lider. Sådana allmänsymtom äro: illamående, känsla af att vara sjuk, störd

sömn, trötthet, aptitlöshet, afmagring, stundom feber, hufvudvärk, värk där och hvar i kroppen, svettning m. fl., således symtom som kunna förekomma vid flera andra sjukdomar af såväl lättare som svårare beskaffenhet. Men dessutom tillkommer ännu ett symtom, som är mer karakteristiskt för sjukdomen i fråga, nämligen ett utslag å huden, vanligast i form af små röda fläckar. Dessa ha sitt säte å bälén, stundom också å armar och ben — således å betäckta delar. Det händer därför icke så sällan, i synnerhet om utslaget är sparsamt, att det icke observeras af den sjuka; om då denna icke rådfrågar läkare, som forskar efter utslaget, så händer, att detta förblir oupptäckt. Detta utslag har nämligen också den egenheten, att det icke framkallar något subjektivt obehag, hvarken klåda, sveda eller värk. Samtidigt med utslaget å huden uppträder äfven ett dylikt å en del slemhinnor: någon gång på läpparna eller tungan, oftare å mjuka gommen eller i svalget, oftast å könsdelarna; utslaget öfvergår vanligen till sår, hvilka förorsaka smärta och å hvilka det smittosamma giftet afsöndras i riklig mängd. — De nyssnämnda allmänsymtomen bruka vanligen gå rätt snart tillbaka, efter ytterligare en kortare eller längre tid försvinner utslaget, och såren läkas. Ju tidigare läkarbehandling inträdt och ju noggrannare den gjorts, desto förr plägar välbefinnande inträda. Detta välbefinnande är emellertid ej liktydigt med hälsa, ehuru den sjuka vanligen är blott alltför benägen att tro detta, till och med emot läkarens utsago. Sjukdomen fortlevver ännu i det fördolda, ty smittoämnet finnes alltjämt kvar uti kroppen, och det ger sin tillvaro till känna därigenom, att det under loppet af 2—4 år, stundom ännu längre, med längre eller kortare tids mellanrum framkallar nya utslag och nya sårnader å hud och slemhinnor. Hudutslaget kan dels äfven nu framträda under formen af röda fläckar, än små än större, dels under andra former, såsom upphöjda röda fläckar af skiftande storlek, blåsor med olika innehåll, hvilka när de brista bilda yttligare eller djupare sår; å dessa intorkar afsöndringen till sårskorpor, med flera gestaltningar och förändringar; formerna kunna vara många och skifta ofantligt; de äro hos det ena fallet ej lika det andra och vid olika tidpunkter olika;

flera former kunna ock förefinnas samtidigt. De likna ofta i förvillande hög grad andra hudutslag. Å ställen af huden, där djupare fåror eller gropar bildas, hvilka ständigt hållas fuktiga af svett eller annan afsöndringsvätska, får utslaget en särskildt karakteristisk beskaffenhet. Genom fuktigheten uppluckras nämligen huden, och utslaget gynnas; det breder ut sig och bildar stora såriga ytor, å hvilka afsöndras en stor mängd smittoförande var; mången gång äro dessa sår mycket smärtsamma för den sjuka själf; de förekomma oftast å och omkring könsdelarna samt kring stolgången men kunna ock uppträda å andra ställen, där gynnsamma betingelser för deras utveckling förefinnas. Utom å huden uppträda utslag och sår nu som vid första utbrottet äfven å könsorganens, munnens och svalgets slemhinna. Deras lokalisation är för öfrigt mycket växlande; den bestämmes ofta af någon rening af mekanisk eller kemisk natur. Så få ämner gärna utslag kring bröstvårtorna, rökare å mun och i svalg m. m. Utslagets uppträdande är fullkomligt oregelbundet; ändamålsenlig behandling gör det emellertid vanligen såväl mildare som sällsyntare eller kan rentaf förekomma detsamma.

På nu beskrifvet sätt gestaltar sig sjukdomen som sagdt i omkring 2 till 4 år, sjukdomens *2:a stadium*. Sedan plägar det inträda en paus i symtomen. I rätt många fall (enligt hvad man hittills vet i flertalet) kan denna paus utsträcka sig till den sjukas hela återstående lifstid; detta är i synnerhet händelsen, om behandling företagits. Men icke sällan framträder sjukdomen efter en paus, som stundom kan vara så lång som tio år eller än längre, med nya symtom (sjukdomens *3:e stadium*).

Utmärkte sig syfilis i sitt *2:a stadium* förnämligast genom sin farlighet för den sjukas omgifning (och för afkomman, hvarom nedan) och voro dess symtom då mången gång såväl föga besvärliga som föga farliga för den sjuka själf (fall finnas emellertid också med häftigt och svårt till och med dödligt förlopp), så karakteriseras *3:e stadiet* därigenom, att symtomen äro såväl plågsamma som allvarsamma för den sjuka själf. Förutom det att sjukdomen äfven nu uppträder med hudutslag i många växlande former men hvilka

hafva det gemensamt att de räcka länge, att de ofta läkas vid den ena kanten och krypa vidare från den andra och att de dessutom gärna åstadkomma kvarstannande förändringar i huden; de djupa sår, som uppstå, kvarlämna mer eller mindre hinderliga och vanställande ärr — — förutom dessa svåra förändringar på kroppens yta åstadkommer sjukdomen andra i dess inre. Den frambringar nämligen i detta stadium ett slags egendomliga svulstbildningar af växlande storlek, hvilka förtränga och förstöra den normala väfnaden på stället och hvilka sedermera sammankrympa eller sönderfalla, efterlämnande till sist mer eller mindre utbredda ärr. Dessa svulstbildningar kunna slå sig ned i hvilket organ och hvilken väfnad som helst; de kunna åstadkomma svåra lefverlidanden, njurlidanden m. m.; de kunna ta säte i benstommen och ge upphof till knöliga ojämnheter å ytan af ett ben eller ock förstöring af detsamma; det senare är rätt vanligt i gomhålfvet och i näsans ben; som dessa äro mycket tunna, blir hela näsan infallen och vanställd (vid en annan sjukdom, lupus, förekomma ock svåra missbildningar af detta organ). Sjukdomen kan vidare angripa syn- och hörselorganen och ej sällan leda till blindhet eller döfhet; vidare hjärtat eller ock stora kroppspulsådern, vid svårare förändringar ledande till plötslig död. En alldeles särskild benägenhet har sjukdomen att angripa kroppens ädlaste organ, hjärnan och dess omgivande hinnor, och den åstadkommer då slaganfall, förlamningar af olika delar och i växlande utsträckning, rubbningar i sinnesorganens funktioner och, det sorgligaste af allt, sinnesrubbningar. Genom de förändringar i de små artärerna sjukdomen åstadkommer och hvilka föranleda tilltäppning af ett kärl eller ock dess bristning med ty åtföljande större eller mindre blödning inträffar, om dessa förändringar ha sitt säte i hjärnan, ej sällan plötslig död. Vidare angripes ofta ryggmärgen, hvaraf följa förlamningar, rubbningar i känseln m. m. Vidare åstadkommer syfilis kroniska nervsjukdomar af olika slag, ryggmärgstvinsot m. fl. — Detta är blott en kort skiss af de viktigaste symtomen; många fler finnas, och sjukdomsbilderna äro för öfrigt alldeles ofanligt växlande. Det är således en mycket dyster bild sjukdomen

mången gång under sitt tredje stadium företer. En ljuspunkt är dock, att läkaren äfven nu kan uträtta ganska mycket med behandling; han kan därmed rädda ett viktigt organs funktion eller rentaf lifvet; men om någonsin gäller det här att handla snabbt. En annan ljuspunkt är dels, att sjukdomen i detta stadium ej är smittosam, dels att den ej öfvergår på afkomman.

Under sitt tidigare skede däremot öfvergår sjukdomen alldeles gifvet på afkomman. Ganska naturligt är ju, att en sjukdom, som så djupt angriper hela organismen, också skall sträcka sina verkningar till ägg- och sädescellerna. Den åstadkommer dessutom också sjukliga förändringar uti det organ, hvarifrån fostret näres, moderkakan. Det foster, som härstammar från föräldrar, hvilka lida af syfilis under dess 3—4 första år, blir också sjukt, det dör, och s. k. missfall inträffar (dylika kunna för öfrigt härröra af flera orsaker). Stundom händer det dock, att fostret får lefva längre, att det blir fullgånget eller nära fullgånget och födes lefvande — men behäftadt med samma sjukdom som föräldrarne. Barnet har hvad man kallar *ärfd syfilis*. Denna visar liknande symptom som förvärfd syfilis; men här har sjukdomen ett snabbare förlopp och häftigare karaktär; och den sträcker sig mycket snart och säkert till inre organ. Därför duka ock dessa små snart under för sjukdomen; de flesta dö inom kort — lyckligtvis kan man säga, ty de, som lefva längre, bli oftast kroppsliga eller andliga krymplingar, eller ock få de i sin tidiga ungdom svåra symptom af sjukdomen. På detta sätt kan i ett äktenskap sjukdomen rycka bort det ena fostret, det ena barnet efter det andra under en följd af år. Ju längre mot slutet af 2:a stadiet sjukdomen befinner sig hos föräldrarne, dess gynnsammare äro utsikterna för afkomman; och ju längre tid som förflutit *efter* 2:a stadiets slut, dess större bli möjligheterna för att barnet icke blott skall bli vid lif utan ock att det skall bli friskt; gärna erfordras härför, att för fadern skall ha förflutit minst 2, för modern minst 4 år sedan 2:a stadiets slut. Hvad som i hög grad inverkar är af läkare anordnad behandling. En kraftig behandling af båda föräldrarne före grossessens början och af

modern under grossessen kan t. ex. åstadkomma det, att till och med om sjukdomen befinner sig tidigt i 2:a stadiet hos föräldrarne, barnet dock födes i rätt tid och lifskraftigt. Under kastas så barnet vidare behandling, så kan icke blott dess lif allt fortfarande räddas utan sjukdomen kan bringas att hos detsamma taga milda och ofarliga former. — Klart är, att äfven den ärfda syfilis smittar; ett syfilitiskt barn får därför ej ammas af någon annan än af sin mor.

Under hela 2:a stadiet är syfilis dessutom farlig för den sjukas omgifning och det i hög grad och på mångahanda sätt. Som redan nämnt, afsöndras nämligen smittoämnet nu i koncentrerad form från alla sår och alla vätskande utslag; minsta mängd dylikt smittoämne, som inkommer i en hudspricka hos en annan person, framkallar samma sjukdom hos denna. Vanligast sker öfverföringen genom könsumgänge, då därför gynnsammaste betingelser förefinnas. Rätt ofta öfverföres den ock genom kyssande; sprickor å läpparna äro ju ej ovanliga, och i en sådan inkommer då giftet, som hos den sjuke stannar från något sår på läpparna eller i munhåla eller svalg. Ett syfilitiskt barn med sår i munnen smittar sin friska amma, en syfilitisk amma med sår å bröstvårtorna smittar det friska barn hon ger di åt. En liten spricka å ett finger kan lätt nog bli ingångsport för smittan. Läkare och barnmorskor äro särskildt utsatta för denna fara; äfven sjuksköterskor kunna vara det. En kirurg, som opererar en syfilitisk person, kan riskera att få sjukdomen från den sjukas blod, om han under operationen råkar skära sig själf. Men smittan kan icke blott öfverföras direkt från person till person utan ock indirekt genom förmedling af något föremål (eller person), å hvilket smittoämnet häftat. Så kan den t. ex. lätt nog öfverföras genom en pipa, kopp, glas, sked, knif, gaffel. Att kalken, hvori nattvardsvinet utdelas, någon gång öfverfört smittan har ju ej kunnat bevisas, men uppenbart är, att den mycket väl skall kunna göra det. Vidare kan en handduk, en svamp, en lavemangspip, ett sköljkannerör öfverbringa smittan, och detsamma kan nästan hvilket annat föremål som helst, som varit i beröring med ett syfilitiskt vätskande ut-

slag eller sår och som sedan kommer i beröring med en hudlöshet hos en frisk person.

En särskildt svår omständighet beträffande smittosamheten är, att under loppet af flera år de smittosamma symptomerna kunna uppträda när som helst och helt oförberedt, ja utan att den sjuke lägger märke till deras första obetydliga början; han kan då ganska lätt, sig själf ovetande, råka att smitta andra.

Det är uppenbart, att gynnsamma omständigheter för smittans spridande förefinnas framför allt vid familjegemenskap. Lider en person i en familj af syfilis, så kräves det, för att dess öfriga medlemmar skola undgå att bli smittade, från den sjukas sida för det första vetskap om sjukdomen, om dess farlighet för andra och om de sätt, på hvilka den kan spridas, vidare stor aktsamhet och samvetsgrannhet och den yttersta noggrannhet beträffande den personliga isoleringen; den sjuke måste nämligen dels undvika att själf komma i intim beröring med andra, dels måste han se till, att hvarje föremål, som vidrört något sjukt ställe af hans kropp, omedelbart därefter grundligt rengöres på ändamålsenligt sätt. Denna personliga isolering är svårare att åstadkomma, ju mera trångbodd familjen är; och ju mindre intresse de, som bo under samma tak, ha för hvarandra (såsom om de äro tillfälligt hopkomna, inneboende), dess mindre kan det förutsättas, att den sjuke har lust och vilja att göra några ansträngningar för att undvika att vara till skada för de andra.

Äfven gemensamma arbetslokaler kunna gynna smittans spridande på flera sätt. I de flesta fall kan spridandet förekommas helt enkelt genom att iakttaga vanliga snygghetsregler: hvad som särskildt är af nöden är, dels att de vattenglas, som finnas till allmänt begagnande, göras ordentligt rena hvarje gång de användts, dels att klosetterna hållas snygga; arbetspersonalen bör naturligtvis själf mycket strängt iakttaga och hålla på snyggheten. Men det finnes äfven yrken, där smittan sprides direkt genom själfva arbets sättet. Vid glasblåsning t. ex. måste blåsandet fortsättas en längre stund oafbrutet, och föremålet flyttas därför från mun till mun; har då en i arbetslaget syfilis i dess smittosamma

stadium, inträffar det nästan med nödvändighet, att kamraterna bli nedsmittade.

Å andra sidan kan det ej nog kraftigt framhållas, att sjukdomen i fråga ej sprides genom luften, att icke angripna kroppsställen (hos den sjuke) ej kunna öfverföra smittan samt att denna icke intränger genom oskadad hud. Jag kan därför utan risk vistas i samma rum som en dylik sjuk, sitta till bords med honom, taga honom i hand. Ja, är jag fullt säker, att huden å min hand är hel, kan jag till och med lugnt ta på ett syfilitiskt sår. Å ett sjukhus, där hvar och en sjuk kan på alla sätt personligt isoleras, där han kan få för uteslutande eget bruk sådana föremål, som måste eller kunna komma i beröring med sjuka kroppsställen, eller där sådana saker kunna tillfredsställande rengöras och desinfekteras efter hvarje användning, där är det icke alls nödvändigt, att dessa sjuka isoleras i särskilda salar för sig (något som däremot nödvändigt måste göras med t. ex. difterisjuka, scharlakansfebersjuka m. fl.). Detta påstående kan tyckas stå i strid med det faktum, att såväl hos oss som i andra länder veneriskt sjuka i regeln vårdas å särskilda sjukhus eller åtminstone å särskilda sjuksalar. Denna anordning är emellertid en kvarlefva från den tid, då man ej så väl kände till dessa sjukdomar och deras olika spridningssätt och därför företog så kraftiga isoleringsåtgärder som möjligt; dels utgöra de ock en kvarlefva af en uppfattning, enligt hvilken man betraktade människor, lidande af någon venerisk sjukdom, såsom föraktliga, nästan brottsliga varelsor, hvilka strängt borde afsöndras från samhällets hedervärda medlemmar — en uppfattning som tyvärr till stor del hänger i ännu i dag. Anordningen med särskilda salar för dessa sjuka har emellertid på större sjukhus sina bestämda praktiska fördelar, motsvariga fördelarna att sammanföra andra grupper af sjuka i olika salar. Att man ej bör lägga an på att förlägga salarna för de veneriskt sjuka i den sämsta delen af huset och att man ej bör nöja sig med att anordningarna där äro bristfälliga, otrefliga och obekväma, förefaller nu — i motsats till fordom — rätt själfklart.

Hvad behandlingen af de sjuka beträffar, så äga vi lyckligtvis emot den svåra sjukdom, som syfilis utgör, synnerligen goda och verksamma medel. Men det blir då ock i hvarje fall synnerligen maktpåliggande och nödvändigt, att dessa medel verkligen användas, att de användas i tid, tillräckligt länge och på rätt sätt. Allt detta försummas alltför ofta af den sjuke. I stället för att snarast möjligt söka läkare, vänder han sig icke sällan i stället till goda vänner eller till kvacksalvare, hvilka båda kategorier af människor icke äro sena att i tid och otid meddela s. k. goda råd; och medan dessa följas, förspilles en dyrbar tid, och sjukdomen hinner innästla sig och ta fart. Eller ock händer det, att den sjuke verkligen vänder sig till en läkare men att han följer dennes föreskrifter blott delvis och till en tid. Saken är den, att liksom sjukdomen är långvarig och uppträder upprepade gånger med nya symtom, så måste ock behandlingen vara långvarig och upprepas gång efter annan under loppet af flera år. Men på detta tröttnar den sjuke ofta; känner han sig väl frisk och ha de syn- och kännbara symtomen försvunnit, glömmmer han bort eller föraktar läkarens tillsägelser och varningar, och läkaren ser honom ej åter, förrän den gynnsamma tiden att påverka sjukdomen glidit förbi. Och dock är behandlingen af vikt icke blott för den sjuke själf — och detta dels för sjukdomens första förlopp och dels för dess gestaltning i framtiden — utan äfven dels för afkomman dels för omgifningen. Behandlingens inverkan på afkomman framhölls nyss; dess betydelse för omgifningen framgår däraf, att de smittande såren och utslagen hastigare läkas vid kraftig behandling och att de mången gång af densamma kunna hindras att uppträda.

Beträffande behandlingen förtjänar betonas, att renlighet (regelbundna bad, daglig ordentlig rentvagning af könsdelarna) samt afhållande från spritdrycker i hög grad inverka på sjukdomens gynnsamma förlopp, liksom samma omständigheter äfven minska faran såväl för mottagande af smitta som ock för öfverförande af dylik. Och detta gäller icke blott syfilis utan samtliga veneriska sjukdomar.

Slutligen må det än en gång framhållas, att syfilis under hela sitt förlopp är en mycket månggestaltad sjukdom, af hvilken jag ofvan blott skisserat några hufvudsakliga drag. Dess symtom växla som ingen annan sjukdoms, och de likna ofta i förvillande hög grad andra sjukdomars symtom. Det kan därför stundom behövas lång observation, flera efterforskningar angående föregående symtom och flera undersökningar riktade åt olika håll, för att sjukdomens natur skall bli klar äfven för den vane läkaren. Ett hinder för att kunna leta rätt på föregående symtom ligger icke sällan däruti, att de första symtomen ha varit så lindriga och obetydliga, att de undgått patienten; detta är icke sällan fallet särskildt med personer, som icke »gått några oloffliga vägar» och därför heller icke observerat sig själfva med någon tanke på denna sjukdom. Men förutom dessa svårigheter, som sjukdomens egen beskaffenhet bereder, tillkommer vidare ganska ofta, att patienter behäftade med just denna sjukdom, i stället för att hjälpa läkaren genom att meddela allt angående föregående sjukdomsyttningar, i dess ställe söka att i det längsta föra honom bakom ljuset, arbetande sålunda emot sin egen fördel. De förgäta därvid, att förtegenhet beträffande allt, som åt en läkare anförtros, för honom är en samvetsplikt.

I motsats till dessa, som vilja dölja sin sjukdom, finnes det å andra sidan personer, som utan grund inbilla sig lida af syfilis. Dessa äro till finnandes bland de tyvärr icke så få människor med nervös disposition, som med förkärlek syssetsätta sig med sjukdomar och studera läkarböcker, som med nervös ifver observera hvarje verkligt eller inbilladt sjukdomssymtom hos sig själfva och som tro sig lida af än den ena än den andra svåra sjukdomen. Har en sådan person fått en mer eller mindre giltig anledning att vända sin uppmärksamhet på den sjukdom, om hvilken här är fråga, så kan stundom det allra obetydligaste och oskyldigaste lilla hudutslag för honom bli ett ojäfvigt bevis på att han lider af syfilis, och vissheten härom kan bli till en fix idé, hvilken ej ens läkaren förmår ta bort. En sådan »syfilisskräck» kan med skäl sägas mången gång vara en väl så svår sjukdom som syfilis själf.

Huru stor utbredning hafva de veneriska sjukdomarna? Ja därpå kan för närvarande ej något exakt svar gifvas, ty man har om dem blott för en och annan grupp af människor tillförlitliga statistiska uppgifter; beträffande alla de öfriga kan man endast göra en ungefärlig beräkning. Så mycket är emellertid visst, att de äro alldeles ofantligt spridda. Då man så betänker, att dessa sjukdomar orsaka stor dödlighet bland såväl det nyfödda som det ännu ofödda släktet, att de rycka bort många människor i blomman af deras ålder, att de för andra i hög grad nedsätta lifslust och arbetskraft och slutligen att de skapa andliga och kroppsliga krymplingar, så inser man, att de utgöra en betydande fara för samhället och att deras härjningar bereda en stor nationalekonomisk förlust.

De veneriska sjukdomarnas bekämpande måste därför sägas utgöra en synnerligen viktig samhällsangelägenhet. Hvad är då för detta ändamål gjordt från läkarnes och från samhällets sida, hvad kan ytterligare göras och hvilka kunna där medverka?

Det, som med nödvändighet kräfves för att smittans spridning skall förhindras, är att hvarje veneriskt sjuk person tillfyllesgörande isoleras. Detta låter sig ju som nämndt — hvad yttre förhållanden beträffar — lätt göra i hemmet för den, som är välbärgad och hvars bostad är rymlig; icke så för den fattiga och trångbodda. Hos oss ha vi det emellertid sedan snart ett sekel så väl ställdt, att hvarje veneriskt sjuk erhåller kostnadsfri vård å sjukhus. Medlen härtill uttaxeras på oss alla skattedragande medlemmar i samhället. Vi betala som bekant någonting, som på debetsedeln benämnes sjukvårdsafgift; och det är ur de medel, som på sådant sätt hopbringas, som den nämnda sjukhusvården bestrides. Sverige har hedern att vara det första land, där man i direkt afsikt att motarbeta de veneriska sjukdomarnas spridning åvägbragt denna sjukvård på allmän bekostnad. Visserligen lämna de sjukhusafdelningar, som äro afsedda för dessa sjuka, ännu så länge på sina håll ganska mycket öfrigt att önska beträffande anordningarna såväl i medicinskt som i humanitärt hänseende. Men tidens sträfvan härvidlag går ut på att

förvandla dem till fullgoda, verkliga sjukvårdsanstalter och att fråntaga dem den karaktär af fängelser eller straffanstalter, som de förr haft; en sträfvan som delvis redan är förverkligad men som behöfver ytterligare kraftigt understödjas och som bör understödjas af alla dem, som det förmå. Ty det ligger uppenbarligen stor vikt på att den stora välgärningssamhället beredt dessa sjuka ej för dem göres förödmjukande och bitter, att vistelsen å dessa sjukhusafdelningar ej göres förhatlig, så att de sjuka i det längsta dra sig för den. Det förhåller sig nämligen så i vårt samhälle, att de flesta af dessa sjuka äga att fritt bestämma, om de vilja inkomma på sjukhus eller icke. Man skulle kunna tycka, att uti denna omständighet ligger en brist och att för det allmänna bästas skull läkaren borde ha befogenhet att på sjukhus inlägga och kvarhålla, med eller mot hans vilja, hvarje dylik person, som utgör en fara för andra människor. Helt säkert skulle emellertid en dylik befogenhet, åtminstone om den användes i någon större utsträckning, leda till ett resultat rakt motsatt det man åsyftat. Ty inläggning på sjukhus skulle ofta innebära, att sjukdomens karaktär blefve röjd. Men den allmänna uppfattningen dömer — delvis synnerligen orättvist — de veneriska sjukdomarna såsom skamliga, och det vore därför för många detsamma som offentlig brännmärkning, om det blefve känt, att han led af en dylik. Hellre än att riskera detta skulle många människor, åtminstone i det längsta, underlåta att vända sig till läkare; de skulle förhålliga sin sjukdom eller vända sig till kvacksalfvare. Men på sådant sätt skulle de komma att utgöra en mångdubbel fara för omgifningen.

De veneriskt sjuka behöfva icke alltid vårdas såsom sängliggande: under långa tider kunna de icke blott vistas uppe utan ock arbeta, och att de så göra kan icke vara annat än lämpligt, under förutsättning att de ha vilja och förmåga att afhålla sig från att smitta ned andra människor och att deras yttre omständigheter ej heller lägga alltför stora hinder i vägen därför. Läkarråd och — läkarvård behöfva de emellertid alltjämt. Till hjälp för mindre bemedlade eller obemedlade sjuka, som vistas uppe, underhålla samhällena som bekant på många håll så kallade polikliniker, där läkarvård

lämnas för ringa eller ingen afgift. I större städer finnas flera polikliniker, och de bli då indelade efter olika sjukdomsgrupper. En sådan grupp utgöra de veneriska sjukdomarna; och här i Stockholm finnas t. ex. särskilda polikliniker för de af dessa lidande. Enär man vidare gjort den erfarenheten, att om män och kvinnor, behäftade med dessa sjukdomar, få samlas i samma väntrum, kvinnorna ofta bli utsatta för hån och glåpor från männen och att detta har till följd, att kvinnorna skrämmas bort, så har man på senare tider vidtagit den anordningen, att de båda könen mottagas på skilda tider. Slutligen har på allra senaste tiden en kvinnlig läkare, som ägnat sig åt denna specialitet, blifvit anställd vid tvenne af dessa polikliniker, till fromma för deras kvinnliga patienter. Få vi så sedermera efter hand dylika kvinnliga specialister anställda äfven vid sjukhusen, så blir därmed fylld ännu en nu befintlig stor lucka i fråga om veneriskt sjuka kvinnors vård, särskildt hvad beträffar att göra denna vård så tillgänglig och så tilltalande som möjligt.

Det finns ett par kategorier af människor, för hvilka i händelse af venerisk sjukdom inläggning på sjukhus innebär tvång; den ena är garnisoneradt manskap, den andra prostituerade kvinnor. Med prostituerad menas en person, som idkar skörlefnad såsom yrke. De prostituerade utgöras till öfvervägande antalet af kvinnor. På grund af sitt näringsfång äro de ständigt utsatta för att bli nedsmittade, och de bli det ock ofelbart inom kort. Det är nämligen blott alltför förklarligt — huru samvetslöst det ännu i grund och botten är —, att de män, som begagna sig af dessa kvinnor, ej äro vidare aktsamma om att ej smitta ned dem, eller ock öfverföra de smittan af ovetenhet om sina symtom. De prostituerade komma därför att utgöra liksom en koncentrerad smittohärd, då en sjuk prostituerad på en enda dag kan smitta ned flera män; sedan är det visserligen dessa män, som sprida smittan vidare ut i samhället i alla dess lager, till andra kvinnor, in i sina familjer och till nya prostituerade; på så sätt går smittan i en ständig kretsgång. Emellertid gör beskaffenheten af den prostituerades yrke, att hon, då hon är sjuk, utgör en relativt mycket stor fara. Ty detta yrke

bjuder henne att locka till sig så många offer som möjligt, och utan detsamma äger hon ej bröd för dagen. Skall hon därför kunna undgå att sprida smitta, så är det nödvändigt, att hon under sin sjukdom får både läkarvård och sjukvård, bostad och föda till skänks. Den kostnadsfria sjukhusvården står också öppen för henne som för alla andra veneriskt sjuka. Men man har vidare aktat nödigt att öfvervaka, att de prostituerade verkligen låta sig vårdas å sjukhus och att tvinga dem därtill, om de ej göra det frivilligt. De åtgärder man vidtagit för detta ändamål och hvilka variera i olika länder har man benämnt reglementeringsåtgärder. (Prostitutionens reglementering är således att väl skilja från prostitutionen själf; man ser emellertid rätt ofta de båda begreppen förblandade.) Åtgärderna bestå däruti, att de prostituerade på bestämda tider undersökas af läkare och att de, som befinnas ha smittosamma symtom, inläggas på sjukhus samt kvarhållas där, tills symtomen försvunnit. Det är polisen, som håller uppsikt öfver de prostituerade, och berättigandet härtill har man grundat på lösdrifvarstadgan, hvilken emellertid egentligen endast förständigar ordningsmakten att inmana i häfte personer, som ej försörja sig med hederligt arbete.

Från rent hygienisk synpunkt sedt förefaller det å priori, som om dessa åtgärder borde vara fullt rationella. Icke heller kan man synnerligen mycket förundra sig öfver att vederbörande för det allmänna bästas skull ansett sig berättigade att handskas godtyckligt med personer, som stå så lågt, att de drifva dylikt näringsfång. Men de praktiska resultaten motsvara ej alltid de teoretiska beräkningarna; så också här. Den för öfrigt af flera orsaker svårtydda statistiken framvisar icke alls några glänsande resultat af den ingripande åtgärden; och dess ifrigaste anhängare kunna till slut blott af densamma få fram det, att reglementeringen gjort »en smula nytta». Men har samhället af densamma blott föga gagn med afseende på det ändamål, hvarför den kommit till, d. v. s. det hygieniska, då väga gifvetvis de olägenheter, som i andra hänseenden kunna vidlåda systemet, än tyngre i vågskålen, och andra synpunkter, från hvilka det kan betraktas, få större vikt. Granskar man de faktiska förhållandena, så

finner man i själfva verket också, att reglementeringen innebär åtskilliga omständigheter, som icke blott göra den moraliskt och juridiskt betänkelig utan som ock försvaga dess hygieniska effektivitet. För det första kan det ju icke nekas, att, huru oafsiktligt det än är, reglementeringen liksom erkänner otukten som ett lofligt näringsfång. Visserligen äro ej i vårt land åt dess idkare upplåtna särskilda lokaler, bordeller, som på åtskilliga andra håll, beroende dels på allmänna opinionens motstånd mot dylika dels på husägarintressen och andra mer eller mindre privata hänsyn; men man tolererar de kopplare och kopplerskor, hvilka hysa de prostituerade eller kanske riktigare uttryckt tillhandahålla dem. Men på samma gång påtrycker inskrifningen i polisens rullor den prostituerade en hallstämpel, som, enligt hvad erfarenheten visat, för henne i hög grad försvårar möjligheten att återgå till ärbar vandel och hederligt arbete. Vidare är reglementeringen onekligen ägnad att i en falsk känsla af säkerhet insöfva de män, som begagna sig af de prostituerade och hvilka gärna tro, att i och med läkarbesiktningen de senares farlighet är häfd, under det att de i själfva verket ändå icke sällan kunna vara farliga på grund af nyss och hastigt uppkomna symtom. Och slutligen gör reglementeringens karaktär af tvång och polisåtgärd, att de prostituerade, drifna af en lätt begriplig psykologisk lag, alltsomoftast öfverskrida de föreskrifter, som blifvit uppställda för dem, och afskudda sig tvånget, såväl besiktningssom sjukhustvånget; det händer, att just när de upptäcka, att ett smittosamt symtom framträder, de skaffa sig tillfälle att hålla sig undan eller resa till annan ort — spridande sjukdomen där i stället. Detta är samvetslöst gjordt, det är sant. Men kan man väl begära, att en omyndiggjord fågelfri varelse, föraktad och utstött ur samhället som hon är, skall känna sig solidarisk med detta samhälle och att hon skall vara synnerligen benägen att undvika att skada detsamma? Kan man ej antaga, att hon i stället just kan önska skada det, och detta i högre grad ju godtyckligare det behandlar henne?

Hvilka äro de då, dessa stackars människor, som utgöra denna föraktade kast i samhället? Hvar komma de ifrån, och hur ha de kommit in på den väg de gå?

En del af de prostituerade äro abnorma varelser, härstammande från förbrytare, sexuellt utsväfvande människor och alkoholister samt uppvuxna uti lastens och brottets nästen; de äro nästan förutbestämda att bli icke blott prostituerade utan ock förbryterskor. Andra äro från början blott tanklösa men tillika njutningslystna och lättjefulla; i saknad af karaktärsstyrka och arbetshåg glida de lätt nog, ofta mycket tidigt, in på lastens bana, där i början så många härliga ting locka och där brödet är så lätt förvärfvad. Åter andra äro både hederliga, ärbara och arbetsamma; men de råka en vacker dag stå öfvergifna och utblottade med ett illegitimt barn att försörja; arbete står ingenstädes att finna, misskund ej heller; gatan kan ju ge lifsuppehälle åt både en och två. Eller ock ha de arbetat och halfsvultit, tills tillvaron syntes dem alltför tröstlöst grå och tills umbäranden af alla slag gjort dem kroppsligt och själsligt brutna; »tillvaron har dock bra litet värde; hvartill tjänar det då att vara så noga på det; nöjen, njutning och bröd stå att få, blott man räcker ut handen».

Arbetsgifvare, som betala svältlöner, och med dem hela den allmänhet, som underbetalar kvinnligt arbete, ha således en stor indirekt skuld uti de människors störtande, som befolka otuktsnästena. Men så finns det andra, hvilka ha en vida större och direkt skuld, hvilka direkt arbeta på att skaffa invånare till dessa nästen; deras verksamhet är fördold på det mest förslagna sätt; men någon gång händer dock, att de bli ertappade, så att man får en inblick i densamma. Det är de, som idka den så kallade hvita slafhandeln. Samtalsvis eller genom annonser locka de t. ex. genom förespegling om fördelaktiga anställningar unga flickor med sig till främmande land, där de luras in i något otuktsnäste och med list eller våld kvarhållas.

Men prostitutionen förutsätter för sin tillvaro äfven en andra hufvudfaktor. För att en vara skall hålla sig i mark-

naden fordras icke blott tillgång utan ock efterfrågan. Hvar äro då efterfrågarne till denna människovara att söka?

De äro att söka bland män af snart sagdt alla kategorier: ynglingen och gubben, dagsverkaren och världsmannen, unkarlen och familjeförsörjaren, alla äro här representerade. Upprörande, ohyggligt! Men genom att beskärma sig förbättrar man ej världen. Låtom oss i stället forska efter, hvilka orsakerna till fenomenet kunna vara. Må vi först af fenomenets allmängiltighet draga den slutsatsen, att vi här måste ha att göra såväl med allmängiltiga lagar som ock med såväl allmänt förekommande karaktärslyten som med utbredda sociala missförhållanden. Men för såväl de allmänna karaktärslytena som de allmänna samhällsfelen äro vi alla mer eller mindre ansvariga: vi ha således bland annat ock att forska efter en gemensam och allmän skuld.

Att män, som för öfrigt äro oförvitliga och hvilka vi i andra hänseenden ej ha anledning att neka vår aktning, kunna förnedra sig till att söka fala kvinnors gunst, förklaringen till detta ha vi att söka uti flera samverkande inre och yttre orsaker. Rättvisan bjuder att bland de inre först nämna den, att mannens sexuella drift i regeln är stark. Men där bredvid måste det ock förefinnas något genomgående lyte, ärfdt eller förvärfdt; det måste finnas något ganska allmänt grundfel i uppfostran, som låter karaktären bli mera lik vax än stål och som lämnar fantasien fattig och arm utan ideal att bygga på. Hvad de yttre orsakerna beträffar, så är en grundväsentlig och rätt allmän den, att många män ej äro i tillfälle att vid den därför normala åldern ingå äktenskap; icke så få nå först åtskilliga år längre fram den inkomst, som är tillräcklig att föda en familj. Andra yttre orsaker äro: kamraters neddragande exempel och vedertagen jargon i umgängeskretsen samt sinnesretande lockelser; däribland är att nämna icke blott direkta frestelser, mer eller mindre raffinerade, från de kvinnor, som falbjuda sig, utan ock andra kvinnors tanklösa eller hjärtlösa koketteri, hvilket äggar männens sinnen och förbereder deras fall. Slutligen utgör alkoholmissbruket en väsentlig och allmänt medverkande orsak: när spriten försänkt i sömn den högre själsverksamheten och för-

slöat finkänsligheten, träda de animaliska drifterna ohöljda fram.

Man hör understundom framställas rätt högljudda kraf på prostitutionens afskaffande. Och ej blott ur sanitär utan ur snart sagdt alla möjliga synpunkter vore intet mera önskvärdt, än att prostitutionen blefve skaffad ur världen. Men detta hör tydligen ej till de relativt enkla saker, som bestämmas genom ett penndrag, ett beslut. Vi ha sett, att prostitutionen betingas af en mängd både djupgående och allmänna orsaker, och för att häfva dem — ty vill man undanröja ett ondt, måste man ju först och främst häfva dess orsaker — kräfves ett i alldeles motsvarande mån djupgående och allmänt arbete. Och den, som känner människorna, måste säga sig, att det arbetet icke kommer att gå snabbt framåt, och resultatet — prostitutionens försvinnande — kan äfven med den mest optimistiska syn på tingen blott helt svagt anas i ett långt aflägsset fjärran. Det är ju därför ej heller så underligt, att läkare och lagstiftare, hvilka båda kategorier af människor ha rikliga tillfällen att studera människolifvets skuggsidor, låtit det stora spörsmålet vara och tills vidare blott tagit fasta på den närmare mera på ytan liggande och liksom mer gripbara frågan, huru venerisk smittas spridande från de prostituerade skall i möjligaste mån kunna begränsas. Uppenbart är, att alla åtgärder, som åsyfta blott denna frågas lösning bli blott och bart palliativ. Den nuvarande reglementeringen är tydligen ett ganska dåligt sådant; det gäller att utfinna ett bättre. För närvarande är ju ock hos oss i verksamhet en af Kungl. Maj:t tillsatt kommitté, hvilken har till uppgift att utreda, genom hvilka på en gång humanare och verksammare åtgärder, än de som nu användas, de veneriska sjukdomarna kunna bekämpas. — Denna kommitté är, såsom ju var nödvändigt för frågans allsidiga och opartiska utredning, sammansatt af representanter, icke blott för juridiken och medicinen (eller närmare uttryckt för venerologien) utan ock för den grupp af människor, som särskildt tagit sig för att studera den nuvarande reglementeringens missgrepp och vådor (de så kallade abolitionisterna, d. v. s. de som vilja ha reglementeringen upphäfd) och som

dessutom se frågan från mera allmänt mänsklig ståndpunkt.

Men ett palliativ hjälper icke i längden; det helbregdagar icke. Skulle det än lyckas att genom på en gång verksammare och humanare åtgärder väsentligt minska de venerska sjukdomarnas utbredande genom prostitutionen, så skall denna dock utgöra en betydande fara för deras spridning, så länge den öfver hufvud finnes till. Redan ur sanitär synpunkt är det därför nödvändigt, att man inriktar sin verksamhet mot nämnda sjukdomar med prostitutionens utrotande såsom hufvudsyfte och slutmål. Men äfven om man rentaf bortser från samma sjukdomar och från den sanitära synpunkten, så måste man ju säga, att denna form af förbindelse emellan könen i alla fall är en källa till lidanden och olyckor; dessutom är den karaktärsfördärfvande och människan helt enkelt ovärdig. Och böra vi väl misströsta om en sak, därför att den synes svår? Är det icke just uti öfvervinnandet af svårigheter, som utvecklingen består, är det icke därigenom, som såväl den enskildé som släktet i sin helhet går framåt? Och att människosläktet verkligen går framåt, det visar historiens blad oförtydbart. Det gäller här tydligen ett djupgående förädlingsarbete beträffande såväl individen som hela samhället. Till själfva den innersta kärnan härvidlag, utvecklingen af en högre könssedlighet, återkommer jag längre fram. Låtom oss till en början här något undersöka, hvad som beträffande närstående omständigheter kan göras för att möjliggöra och underlätta denna utveckling.

Beträffande en hufvudorsak till prostitutionen, att männens inkomster ofta först många år senare än den normala äktenskapsåldern tillåta dem ingå giftermål, så är det ju sant, att ett visst existensminimum är nödvändigt för en familj, och då all kultur kräfver ett materiellt underlag, så måste detta existensminimum växla efter olika bildningsgrad. Men uppenbarligen bero männens sena giftermål långtifrån alltid på att de verkligen räknat ut, att deras debet och kredit ej skulle gå ihop, om de finge familj att sörja för. De bero fastmer i otaliga fall därpå, att männen tidigt vant sig vid oregelbundna förbindelser, i prostitutionens form då ej bättre

står till buds, och att såväl deras egen slöhet som den omständigheten, att så är allmän sed, gör, att de därmed låta sig nöja. Att faderskapet ålägger förpliktelser och kan innebära lycka, ingår icke i deras tankegång (umgänget med prostituerade befriar ju dessutom helt bekvämt från all omsorg om någon afkomma). Dessutom äro deras dyrbara varor i hänseende till mat och dryck och materiell vällefna i allmänhet dem så kära, att de knappast ens reflektera öfver möjligheten att reducera dem. Men det finns dock män, för hvilka en afsevärd del af livvets lycka ligger uti ett sträfsamt arbete för ett hem, som är lika kärt som det är mödosamt byggdt, och hvilka hysa en obetvinglig åtrå att i detta hem fostra just de barn, som födts dem i deras ungdoms och krafts dagar. Och det skulle ju kunna hända, att de människans antal blefve allt större; åtskilligt tyder därpå i våra dagar.

Men att männen så sent ingå äktenskap är ej uteslutande deras eget fel. Icke så få äro dessvärre de kvinnor, som vid äktenskaps ingående hufvudsakligen fika efter en framskjuten samhällsställning eller rundlig penningtillgång, beredande dem en på en gång ansedd och bekväm tillvaro, och som fördenskull hålla till godo med en sjuklig, utlefvad man, och många äro tyvärr de kvinnor, som äro okunniga om hemmets kraf och odugliga till hemmets sysslor. Dock har man nog skäl att hoppas, att dessa kvinnor efter hand skola bli allt färre och de i stället allt fler, för hvilka inga yttre förmåner kunna gå upp emot inre samstämmighet och hvilka till det nya hemmet medföra det kapital, som utgöres af duglighet och arbetshåg, af vilja och förmåga att reda sig med blygsamma tillgångar.

Samhället, hvars grundval är familjen och hvars hela beskaffenhet och prägel bestämmes af de hem det innesluter, gynnar det manne på något sätt de tidiga äktenskapen? Det förefaller icke så. Man kunde möjligen peka på att det gör det därigenom, att man på flera håll dels förbehåller de högre aflönade platserna åt männen, dels ger männen större lön än kvinnorna för samma arbete. Men denna större lön kommer likaväl ungkarlen till del som familjeförsörjaren;

gynnar således de dyrbara ungarlsvanorna lika mycket som familjelifvet. Ville staten verkligen gynna familjelifvet och på samma gång öfva rättvisa, så skulle den, sedan den alltid satt lika lön för lika arbete, ge familjen en bestämd förmån, sedan den verkligen är bildad; detta kunde förslagsvis ske därigenom, att den af den gifte mannen utkräfd mindre skatt, och mindre undan för undan ju större familjen blef.

En annan orsak till prostitutionen var, att en hel del kvinnoarbete är underbetaldt. Och trots det att man i våra dagar alltmer sökt häfda, att hvarje hederligt och godt arbete är värdt både ära och lön, så lär det nog dröja länge länge än, innan man på alla håll anser, att detta bör gälla äfven kvinnoarbete, och innan den åsikten äfven omsättes i praktiken. För att nå detta tarfvas nog en hård kamp mot själfviskhet och kortsynthet. Kvinnorna måste sammansluta sig (så börjar ju ock ske), måste uppställa bestämda fordringar och måste konsekvent och under bevarande af god solidaritet öfvervaka och hålla på att fordringarna uppfyllas. Men om detta skall kunna ha utsikt att lyckas, så måste ock hvarje enskild ha begär till själfständighet och personlig utveckling. Och det kräfvades med nödvändighet, att det arbete kvinnorna lämna verkligen är ett godt arbete. Det är kanske just på denna punkt, som den största insatsen behöfver göras. En god kvinnlig yrkesutbildning, där de arbeten, som bäst lämpa sig för kvinnors anlag, begåfning och sympatier, omhuldades mest, och en utbildning tillika så beskaffad, att den gjorde yrkesutöfvorna icke till arbetslafvar utan till vakna, tänkande människor, med kärlek till arbetet och med förmåga att utföra det på ändamålsenligt sätt, att utvecklas genom arbetet och låta sin utveckling komma arbetet till godo — detta är bland de allra viktigaste ting vi kvinnor ha att sträfva för.

Ofvan är nämndt, att de veneriska sjukdomarnas spridning gynnas af trångboddhet. Äfven prostitutionen gynnas däraf. Från det trånga vantrefna hemmet tar mannen sin tillflykt till krogen, och från den går vägen lätt till lösaktiga kvinnors sällskap; barnen drifva kring gatorna och öfvas i lättja och vanarter; hemma i familjens enda rum komma de

lätt nog att bevittna saker, som ej lämpa sig för deras ålder. Och så har ju sammanpackning af människor icke sällan det med sig, att den naturliga blygheten, som hindrar ett alltför förtroligt närmande, bortfaller. — Men i våra dagar ägnar man sig ju bl. a. äfven med stor kraft och omsorg åt att försöka bereda tillfredsställande bostäder åt alla människor. Emellertid är det nog så, att denna reform som hvarje annan måste i första rummet och hufvudsakligen komma inifrån, om den skall äga lifskraft. Det må uppkomma aldrig så god tillgång på billiga och ändamålsenliga smålägenheter, deras nytta skall dock bli ganska ringa, om de människor, som skola bebo dem, ej förstå deras fördelar, eftersträfvat dem och begagna dem. Hvad hjälper det, att lägenheten är billig, om man utan tvekan hysar inneboende, ej för nöds skull utan för att få lite slantar till kaffe- och supkalas eller till granna kläder? Hvad hjälper det, att där finnes både vatten- och aflopsledning, om ej invånarne ha sinne för att hålla sin kropp och sina golf rena? Inre likgiltighet lämnar de gynnsammaste tillfällen obegagnade. Har jag däremot lärt mig att sätta värde på en sak, har det gått upp för mig, att dess ägande är ett djupt inre behof hos mig, då skaffar jag mig den också, hvilka hinder som än må lägga sig i vägen. Har husmodern lärt sig att älska hemmet såsom en fristad, dit ingen objuden har lof att tränga in, har hon lärt sig att inse, att de stunder — måltids- och hvilotimmar, helgdagar —, då familjens medlemmar få rå om hvarandra där, få ostördt meddela hvarandra sina sorge- och fröjdeämnen, trösta och uppmuntra hvarandra eller skämta och bereda hvarandra nöje, att dessa stunder äro familjens bästa vederkvickelse, mera värd än alla andra nöjen; ja då arbetar hon och försakar till det yttersta för att få behålla det lilla hemmet i fred och göra det tilldragande, hon lär man och barn att arbeta med, och hon lär mannen att hålla af detta hem, så att gatan och krogen mista sin lockelse för honom.

Spritmissbruket är en af prostitutionens kraftigaste bundsförvanter. För att en människa skall kunna låta sig nöja med könsdriftens tillfredsställande i denna dess råaste form, utan förnuftigt ändamål och utan inre samklang, måste hon

ju nästan med nödvändighet antingen vara förslöad af vanan eller omtöcknad till sina sinnen. Och till att låta hela sin tillvaro gå upp i denna meningslösa vidrighet, därtill kräves än mera långt gången slöhet eller än djupare bedöfning. Och alkoholen söfver det aggende kvalet, söfver känslan af förnedring, ger en smula skimmer öfver tillvaron för den utnyttjade, plundrade och föraktade, liksom den gör det möjligt för den ännu ofördärfvade att fastna uti hennes garn. De, som ha affärsintresse af prostitutionen, veta ock att begagna sig af alkoholens medverkan. Kriget mot rusdryckerna är också ett mäktigt led i kampen mot prostitutionen och mot de veneriska sjukdomarna. Men nykterhetsrörelsen vinner ju i våra dagar allt flera förkämpar och finner alltmera förståelse hos hög och låg, ung och gammal, bland kvinnor och män. Och helt visst är det arbetet icke det minsta, som därvidlag åligger kvinnan. Hon kan verka på flerahanda sätt; hvad hon förmår genom hemmets och hemlifvets danande är nyss antydt.

Då förhållandet är så, att det för de flesta veneriskt sjuka ligger i deras eget skön icke blott att ingå på sjukhus eller icke utan äfven att öfver hufvud taget låta sig vårdas af läkare eller icke, så faller ock ansvaret för om smitta från dem sprides till andra människor i det närmaste helt och hållet på dem själfva. Är det då så, att vår lag ådömer den straff, som smittar annan med dylik sjukdom? Nej. Detta förefaller både besynnerligt och upprörande, ty rättvist vore ju, att den blefve straffad, som medvetet eller genom uppenbart slarf åsamkar annan så stor skada. Men det vore nog svårt att bevisa just denna medvetenhet. Och ytterligare en svårighet för det lagliga beifrandet utgör det förhållandet, att nedsmittandet oftast sker under omständigheter, som göra bevisföring svår eller mången gång omöjlig. Endast för det fall ådömer vår lag straff, om någon vid äktenskaps ingående smittar den andra parten, såvida han därvid tillika farit med svek och ej förut yppat sin sjukdom. Detta svek är ock giltig orsak till skilsmässa. Kraftigare än genom de lagparagrafer, som handla om detta, skulle de nybildade hemmen skyddas, om, såsom man på sina håll arbetar för,

obligatorisk läkarbesiktning (med utfärdande af intyg) före äktenskaps ingående blefve införd. Möjligheten för smittans införande sedermera i familjen kvarstode ju dock i alla fall, liksom de förbindelser fortfarande voro oskyddade, som ingås utom de lagliga formerna.

Förefinnas sålunda möjligheter, att med hänsyn till såväl individens som familjens skydd åstadkomma bättre lagar, straffrättsliga och civilrättsliga, så är det tillika uppenbart, att effektiviteten af lagparagrafernas tillämpning alltid komme att bli synnerligen begränsad. Därför blir icke heller arbetet på en förbättrad lagstiftning hufvudsaken i kampen mot de veneriska sjukdomarna (och mot prostitutionen). Ytterst och sist kommer man till den slutsatsen, att det förnämsta måste bli att arbeta på att få människornas karaktärer så danade, att de ej vilja skada andra, samt att få deras vetande så omfattande och deras handlingskraft så redo, att de förmå värja sig själfva från faran.

Man börjar också i våra dagar att alltmer slå in på upplysningsarbetets väg. Och nog borde det vara tydligt och klart för en och hvar, att man handlar både förnuftigare och mer rättskaffens, om man t. ex. till alla män sprider upplysning om hvilken risk de löpa genom att inlåta sig med prostituerade, än om man, såsom nu flerstädes sker, lägger hufvudvikten på att söka skydda männen genom att af de prostituerade skapa en särskild kast af omyndiga varelser, hvilka man ställer under undantagslagar. Och nog kan det tyckas vara ändamålsenligare att åt kvinnor af de klasser, ur hvilka erfarenheten visat att de prostituerades led vanligast rekryteras, gifva upplysning om hvad de riskera genom lösa könsförbindelser, än att låta dem blindt rusa in i eländet för att endast ta hand om dem, som hamnat där, och detta först då, när de blifvit en kräftska på samhällskroppen. Och nog kan man väl säga, att hvarje man och hvarje kvinna har rättighet och kraf att få veta, att könsförbindelser med personer med lösa seder bland annat också medföra risken af venerisk smitta; föräldrar och andra uppfostrare samt läkare ha därför bristfälligt uppfyllt sina skyldigheter mot de unga, om de lämnat dem i okunnighet i detta stycke.

Det är uppenbarligen icke minst nödvändigt, att upplysningen sprides till kvinnorna, af hvilka för närvarande ofantligt många i sina äktenskap på flerahanda sätt oförskyllt lida af följderna af sina mäns ungdomsutsväfningar. Okunnigheten dels om de veneriska sjukdomarna dels om huru sederna verkligen äro rundtikring oss, beträffande förhållandet mellan könen, är bland vårt kön rätt genomgående, och till vår skam måste vi bekänna, att den till stor del varit afsiktlig. Det är nämligen icke blott så, att många män dels af själfviskhet eller feghet dels af malplacerad ömsinhet hindrat eller motarbetat, att kännedom om hithörande ting blifvit spridd till kvinnorna, utan det är ock så, att många, alltför många af vårt kön intet velat veta; de ha icke velat förnedra sig till att »röra vid smutsen», från hvilken de ansett sig stå alltför långt skilda för att behöfva bli därpå besudlade. (Mången, som tänker så, har anförvanter, som lida af venerisk sjukdom, eller lider till och med därpå själf; just tack vare hennes okunnighet har det lyckats dölja det för henne.) Men det är icke blott vårt köns rättighet att begära upplysning, det är ock vår skyldighet att skaffa oss den. Ty skall det öfver hufvud taget kunna uträttas något genomgående för att med framgång bekämpa de veneriska sjukdomarna, så *måste* helt enkelt kvinnorna deltaga i kampen mot dem och i den insätta sin speciella begåfning samt göra gällande sina kraf och sin syn på tingen. För att det kunna göra måste de bland annat först lära känna de faktiska förhållandena. Men sägas bör, att de, som förnämligast begagna sin förvärfvade kunskap till att syna sin nästa i sömmarna och sätta sig till doms öfver henne eller såsom anledning att stämma upp jeremiader öfver världens ondska i allmänhet och männens i synnerhet, äfvensom de, som göra en tillfällig kraftansträngning men sedan somna in i den gamla likgiltighetssömnen igen, de ana föga, huru mycken fördragsamhet och storsinnet, huru mycken osjälfvisk och öfverseende människokärlek, huru mycket stilla allvar och målmedveten ihärdighet som kräfves af dem, hvilka skola göra gagn i den kampen.

Men hvad som för att bekämpa de veneriska sjukdomarna behöfs i kanske ännu högre grad än upplysning, det är uppfostran, och denna måste sträcka sig till såväl tänkesätt som karaktär. Nämda sjukdomar spridas ju förnämligast tack vare befintligheten af lösa och växlande könsförbindelser. Och som dessa medföra äfven andra olyckor och lidanden och som de dessutom icke tillfredsställa rent mänskligt ideella kraf, så är det väl värdt, att man med all kraft arbetar på att deras antal måtte bli mindre och mindre. Men hur uppfostra människorna till kyskhet och trohet?

Många finnas, som hålla före, att tuktan och straff äro mycket goda uppfostringsmedel. Och beträffande otukten så har man ock försökt icke så mycket att genom straff förbättra de skyldiga själfva som fastmer att låta dem därigenom bli till skrämmande varnagel för andra. På olika tider och i skilda länder har man utfunderat delvis mycket grymma straff för otukt, och man har vid sina tillfällen ock tillämpat dem. Hvad vann man då därmed? Ja, man vann icke, att människorna blefvo kyskare; men de blefvo försiktigare, de lärde sig att bättre ta sig till vara för upptäckt. Dessutom tillämpades dessa straff ganska godtyckligt; de kommo egentligen att drabba dels för de maktägande misshagliga, dels värnlösa människor. Vidare måste man ju, för att kunna straffa, ha klart för sig, hvaruti brottet består. Hvad skola vi då inordna under benämningen otukt? Männe missriktade yttringar af könsdriften? Visserligen. Men dessa äro väl, ofta åtminstone, snarare att betrakta som sjukdomsyttringar än som brott. Männe omåttlighet i könsdriftens tillfredsställelse? Javäl. Men dels kan ju denna vara till finnandes lika väl inom som utom den af samhället erkända formen för förbindelser mellan könen, dels kan ju svårigen beträffande den saken någon allmängiltig norm uppställas. Att stämpla som otuktig hvarje förbindelse, som ej i vårt samhälle har laglighetens prägel, vore visserligen mycket enkelt och bekvämt, men det fordras ej något större mått af vare sig människokänedom eller fördragsamhet för att finna, att det skulle innebära en skriande orättvisa. Att troheten utgör ett af kännetecknen på att en förbindelse — stadfastad

med vigsel eller icke — är kysk, är väl uppenbart, men det kännetecknet hjälper oss ju blott, när det gäller att afkunna en dom efteråt och icke alls just när förbindelsen knytes. Ett annat kännetecken, nämligen att den kroppsliga förbindelsen verkligen är ett uttryck för en förefintlig själslig, undandraget sig likaledes andra människors afgörande. Sjätte budet är tydligen ett bud, som icke lämpar sig för beifran enligt mänsklig lag annat än i mycket inskränkt måtto. Och tydligen är det icke tuktan och straff, som förmå göra en människa kysk till tankar och begär ej mindre än till ord och handling. Lagen gör ingen människa god, det kan endast evangelium göra. Och evangelium ville jag här kalla det glada och ljufliga och befriande budskapet, att äfven på könslifvets område människans drifter icke äro af ondo och hennes behof af lycka icke heller; men därjämte också förkunnelsen af att det gifves en vida större lycka än den, som de växlande förbindelserna kunna skänka. Det är denna större lycka det gäller att sträfva efter, det är den det gäller att göra sig värdig. — Fortplantningsdriften är en stark och mäktig naturkraft, som tvingar människan att följa det naturens bud, som säger: släktet *skall* fortlefva; den är en makt, som skapar åt människan en himmel eller ett helvete — eller bådadera. Men denna kraft, som så kan omgestalta en människas lif, den taga människorna nu så ofta och splittra sönder och göra af den små, tarfliga leksaker för stunden. Låtom oss då försöka att i tid lära människorna, hur stor och hur skön denna kraft verkligen är, men låtom oss också lära dem, att den dock kan behärskas af människovilja och att den måste behärskas, om den skall bevara sin skönhet och bringa lycka.

Det finns en makt inom oss, som kommer viljan till hjälp, ett slags högre själfbevarelsedrift, som består uti finkänslighet om sin egen person och som gör det hart när omöjligt för en människa att åt någon annan gifva sin kropp än åt den hon har gifvit sin själ. Den finns nedlagd hos oss alla, hos män såväl som hos kvinnor. Men sant är, att män vida allmännare än kvinnor begå våld på den. Hos kvinnan har också naturen själf grundlagt den både djupare och svår-

utrotligare. Ty naturen pålade kvinnan moderskapets börda af smärta och sorger men ingöt ock hos henne instinkten att värja sig däremot så länge, tills en böjelse kom så stark, att den besegrade henne själf.

Det är denna finkänslighet och denna helgjutenhet, som vi kvinnor skola väl bevara och utveckla först hos oss själfva och sedan hos det unga släktet, såväl det manliga som det kvinnliga. Men som hvarje sak af värde måste den bevaras under ständig strid, en strid där instinktiv natur och medveten kultur i förening söka besegra onatur och råhet. Och låtom oss därvid fritt erkänna, att vi kvinnor ej kunna berömma oss af renhet såsom en vår särskilda vare sig förtjänst eller nådegåfva. För mången står denna strid både såsom en omöjlighet och som en löjlighet, särskildt när det gäller det manliga släktet. Och i detta betraktelsesätt har kvinnan icke minsta skulden. Hvem var det, som alltför ofta slog af på sina renhetskraf och böjde sig för mannens auktoritet, om icke modern, då sonen nådde den ålder, då sinnena vakna. Visserligen var det ju bekvämt att då slå sig till ro vid den tanken, att de fordringar man kan ställa på en ung flicka är det orimligt att ställa på en yngling. Många mödrar hafva dock dess bättre efter hand vaknat upp till större och djupare känsla af plikt och ansvar. De ha börjat granska de fel, som blifvit begångna generation efter generation. Där fanns bland annat att anteckna, att modern alltför ofta förväxlat okunnighet med oskuld och därför försummat att ge sina barn det stöd och skydd, som en riktig och ren kunskap utgör; vidare att hon alltför litet hos dem sökt utveckla förmågan att behärska sig själf och att ta hänsyn till andra, med mera annat. En sådan granskning väcker icke blott själföförelser, den öppnar ock vida framtidsperspektiv, och då man betänker, att det är mödrarna och andra uppfostrarinnor, som ha det uppväxande släktet om hand och som bestämma den första, afgörande karaktärsdaningen och den ursprungliga själsriktningen, så känner man sig berättigad att påstå, att om nutidens kvinna kan få mod nog att tro och att i allt sitt görande och låtande förkunna, att hvad hon i sitt inre känner vara rätt också är

rätt, om hon lär sig betrakta tillblifvansens mystär lika fritt och öppet som rent, om hon ser till, att den unga generationen får sina kunskaper och begrepp om dessa ting blott ur rena källor, om hon ser till, att denna generation blir lika viljekraftig och sig själf behärskande som sund och härdad, så skall hon därmed skapa ett nytt släkte efter sitt eget ideal, det vill säga hon skall omskapa världen. Och om det skulle kunna hända, att vi kvinnor blefve ense om detta och satte oss detta som mål, så skulle vi också omskapa världen. Ty ännu har det icke inträffat, att kvinnan icke genomfört det, som hon verkligen velat.

När vi så syfta mot ett större mål: djupare, fullare lycka, större skönhet, vinna vi ock det mindre: de sjukdomar, om hvilka här har talats, skola försvinna efter hand. Och parias-kasten ibland oss skall upphöra att finnas till.

Men medan vi arbeta för att tänkesätten måtte bli ädlare, idealen djupare och större, att de ungas karaktärer måtte bli fastare och deras sinnen renare, låtom oss under tiden icke förgäta, att för den enskilde, såväl som för släktet, vägen till fullkomning går genom misstag, förvillelser och fall. Det är underligt, hur svårt vi människor tyckas ha att låta denna sanning verkligen gälla, när det rör vår nästa. Vi bryta vida oftare stafven öfver henne, då hon felat, än vi tro, och visa henne, att vi tro det, att inom henne kan finnas möjligheter att utvecklas och bli bättre just genom felsteget. Och underligt är, huru vi kvinnor ha lätt att, ofta emot bättre känsla och vetande, döma hårdt och nytligt, särskildt när det hos vårt eget kön gäller hvad som i trängre mening benämnas sedliga förvillelser. Är det illa, att denna hårdhet störtar många af den nuvarande generationen, så är det än värre, att den vållar skada för den nästa. Hur mångt barn blir ej på grund däraf moderlöst — förutom det att mången kvinna därigenom beröfvas det vid det tillfället direkta och naturliga och dessutom det bästa sättet till upprättelse, nämligen fyllandet af modersplikterna. Borde icke vi kvinnor försöka enas om att se till, att vi fördomsfritt skänka vår aktning åt hvarje moder, vare sig hon är ogift eller gift, som fyller sin uppfostrarplikt gentemot sitt barn; borde vi

icke föresätta oss att särskildt stödja den ogifta modern? Vi kunna göra detta genom att arbeta på att opinionen och lagstiftningen kraftigare än hittills tvingar barnets far att uppfylla åtminstone sina ekonomiska skyldigheter mot det samma, det vill säga att lämna modern nödigt penningbidrag för dess fostran och vård. Men lika viktigt, kanske än viktigare, är, att hvar och en i sin stad personligt står den ogifta modern bi, icke genom att söka »tysta ned skandalen» utan genom att på det sätt hvar och en bäst kan förhjälpa henne till att ta upp den plikt, som nu åligger henne och som hennes modersinstinkt bjuder henne, att själf uppfostra sitt barn — på det att detta barn icke må beröfvas det, som dock af allt värnar säkrast och bäst: en mors kärlek och omsorger.

Sätten äro många, på hvilka vi kvinnor kunna främja hvad vi vilja verka för. Och de medel vi, om vi det ärligt vilja, kunna mana fram till vårt förfogande — det rena sinnet, den lätta handen, det varma hjärtat — äro icke små. Hvilken makt i världen är väl större än kärleken!

På P. A. NORSTEDT & SÖNERS förlag:

Kvinnohygien

Populärt framställd

af

Doktor Karolina Widerström.

I.

De kvinnliga underlifsorganen, deras
förrättningar och vård.

Pris 1 krona.

Fyra Anatomiska väggtaflor

af

Doktor Karolina Widerström.

Pris 15 kr.

Dessa planscher äro afsedda att användas vid undervisningen i hälsolära vid kapitlet om de kvinnliga underlifsorganen. De återgifva i färgtryck fig. 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9 och 10 i »Kvinnohygien I».
